

боротьби зі злочинністю в сфері економічної діяльності: Матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 15-16 грудня 1998 р. –Х., 1999. –С.38-48.

5. Матусовський Г.А. Формування комплексних методик розслідування економічних і суміжних з ними злочинів // Там же. –С.78-89

6. Волобуєв А.Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. –Х., 2001.

7. Лузгин И.М. Развитие методики расследования отдельных видов преступлений // Правоведение. –1977. –№ 2, –С.65.

8. Якимов И.Н. Криминалистика. –М., 1925.

9. Якимов И.Н. Практическое руководство к расследованию преступлений. –Кн.2. Криминалистика. –М., 1936.

10. Винберг А.И., Шавер Б.М. Криминалистика. –М., 1949. –198 с.

11. Колесниченко А.Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений: Текст лекции. –Х., 1976.

12. Криминалистика /Отв. ред. А.Н. Васильев. –М., 1971.

13. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики. –

Т.3. Криминалистические средства, приемы и рекомендации. –М., 1979. –407 с.

14. Советская криминалистика: Теоретические проблемы /Н.А. Селиванов, В.Г. Танасевич, А.А. Эйман, Н.А. Якубович. –М., 1978. –192 с.

15. Возгрин И.А. Криминалистическая методика расследования преступлений. –Минск, 1983. –215 с.

16. Гавло В.К. Теоретические проблемы и практика применения методики исследования отдельных видов преступлений /Под ред. А.И. Васильева. –Томск, 1985. –333 с.

17. Криминалистика: Учебник /Отв. ред. Н.П. Яблоков. –М., 1996. –708 с.

18. Лук'янчиков Б.С. Вневидові методики розслідування злочинів як напрямок удосконалення криміналістичної методики: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 /Національна академія внутрішніх справ України. –К., 2001. –19 с.

19. Жирний Г. Окремі проблеми криміналістичної методики // Правничий часопис Донецького університету. –2001. –№1. –С.60-64.

Надійшла до редколегії 04.12.2002

СМЕЛИК В.Б. КОМПЛЕКСНЫЙ ПОДХОД К СИСТЕМНОСТИ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ МЕТОДИКИ

Рассмотрены актуальные проблемы усовершенствования криминалистических методик, в частности, путем реализации комплексного к ним подхода. На основании анализа разных точек зрения на систему криминалистической методики предложена схема указанной системы и определено место в ней комплексных криминалистических методик.

SMELIK V.B. A COMPREHENSIVE APPROACH TO A SYSTEM OF A CRIMINALISTIC TECHNIQUE

The actual problems of advancing of criminalistic techniques are reviewed, in particular, by implementation complex to them of the approach. On the basis of the analysis of the miscellaneous points of view at a system of a criminalistic technique the scheme of the indicated system is offered and the place in it of complex criminalistic techniques is determined.

УДК 343.102+351.776.7

В.М. СТРАТОНОВ*, канд. юрид. наук, доц.,
М.Л. ШИКШИНА*, С.О. ЗАХАРЧЕНКО**

*Херсонський юридичний інститут Національного університету внутрішніх справ**
*Національний університет внутрішніх справ***

ВСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ТРУПА, ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА УМОВА ДЛЯ РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ПРОТИ ЖИТТЯ ОСОБИ, ТА ПРАВИЛЬНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ДІЯНЬ ОБВИНУВАЧЕНИХ

Показано, що встановлення місцезнаходження трупа при перевірці заяв і повідомлень про вбивства є однією з першочергових обставин, що підлягають доказуванню

Вивчення слідчої практики та спеціальної літератури дозволяє зробити висновок, що запобігання, розкриття та

розслідування тяжких злочинів, в тому числі і вбивств, неможливі без наукової організації процесу розслідуван-

ня та взаємодії слідчих із усіма підрозділами органів внутрішніх справ

Методика розслідування злочинів проти особи повинна передбачати, що слідча робота і оперативно-розшукова діяльність органічно детерміновані і взаємообумовлені. До того ж, спрямованість оперативно-розшукової діяльності впливає з вимог методики комплексного розслідування окремих видів злочинів [1]¹

Розкриття вбивств починається з проведення невідкладних слідчих дій та здійснення початкових оперативно-розшукових заходів, які повинні проводитись максимально швидко, щоб виключити можливу втрату слідів і речових доказів на місці події, та в найкоротший час встановити і затримати осіб, винних у скоєні злочину.

Вбивство – злочин, при якому завжди залишаються сліди. Визначальним фактором розкриття вбивств є такі елементи: потерпілий, місце вбивства, вбивця, та знаряддя вбивства. В результаті створюється специфічний слідовий малюнок – так званий “хрест слідів”, що і є вирішальним для розкриття та розслідування вбивств [2]².

На початковому етапі розслідування головною метою є:

- встановлення, чи мало місце вбивство;
- коли, ким та за яких обставин скоєно вбивство;
- хто скоїв вбивство;
- хто є потерпілим;
- мотивація вбивства, тобто - ціль, характер і розмір заподіяної шкоди (вбивства з корисливою метою);
- якщо особа вбивці встановлена, а місце знаходження її не відоме – то розшук вбивці;
- розшук і пошук трупа, знаряддя злочину, викрадених речей;
- вирішення питання про порушення кримінальної справи.

Підставою для порушення справи є:

- виявлення трупа з слідами насильницької смерті;
- зникнення людини в обстановці, яка вказує на можливість його вбивства.

Як правило, під час вирішення питання про порушення справи при виявленні трупа не викликає труднощів. Якщо під час огляду місця пригоди не завжди можна бути впевненим у причині смерті, постає необхідність порушити кримінальну справу, щоб вирішити ці питання під час розслідування.

Складніше вирішувати це питання, коли людина зникла. Тому перед порушенням кримінальної справи в даному випадку постає необхідність провести перевірку,

метою якої є встановлення чи не пов'язано зникнення особи при обставинах, що мають відношення до насильницької смерті. Якщо перевіркою буде встановлено: що після певної часу особу ніхто не бачив і не отримував від неї повідомлень, особа не поміняла місце проживання; про свій виїзд нікого не повідомляла; дома залишені одяг, речі та документи, то в такому випадку висновок про ймовірність смерті та порушення справи буде більш обґрунтованим.

При проведенні досудового слідства, дізнання і розгляді кримінальної справи в суді, перш за все, слід встановити ті обставини, які мають відношення до події злочину, а саме, об'єкт і такі ознаки його об'єктивної сторони як: чи мали місце дія чи бездіяльність, передбачені кримінальним законом, і якщо мали - час, місце, спосіб, обстановка і умови за яких вони були вчинені (п 1 ст.64 КПК України)

До об'єктивної сторони також належать характер і розмір заподіяної злочином шкоди, тобто його наслідки, причинний зв'язок між дією чи бездіяльністю (п.4 ст.64 КПК України).

Як відомо, безпосереднім об'єктом вбивства є життя людини. З об'єктивної сторони вбивство обумовлюється наявністю трьох обов'язкових ознак: а) діяння, яке полягає в посяганні на життя іншої людини; б) наслідків у вигляді настання біологічної смерті потерпілого; в) причинного зв'язку між діями та наслідками. Ці обставини встановити неможливо без наявності жертви вбивства.

Як показує практика, приведені обставини є першочерговими, і повинні бути виявлені вже на стадії порушення кримінальної справи, при вирішенні заяв і повідомлень про вбивства. Своєчасне їх встановлення дає змогу провести ефективно й об'єктивно досудове слідство і встановити об'єктивну істину.

Разом з тим, непоодинокі факти порушення кримінальної справи за заявами і повідомленнями про вбивство за ознаками діянь, що були складовими частинами об'єктивної сторони злочину (наприклад: хуліганство, тяжкі тілесні ушкодження тощо). На нашу думку, це є негативним моментом, так як справжній злочин не виявлений і не зареєстрований, тому необхідної наступальної і планомірної роботи з його розкриття не ведеться. Тим самим не виконуються вимоги ст.2 КПК України щодо швидкого, повного розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування Закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний. В підтвердження викладеного наведемо приклад.

У Генієцькій РВ УМВС України в Херсонській області 9 липня 1995 року звернулася громадянка Олена Б з заявою про можливе вбивство її брата Володимира Б. Підставою для звернення з заявою послугував той факт, що 8 липня 1995 р. у м. Генієцьку у дворі будинку № 40 по вул. К. Маркса о 23 годині не встановлені особи вчинили стрілянину й переслідування Володимира Б та його товариша Ігоря В. В наслідок цього Володимиру Б

¹ Див. також: Попов И В., Бирюков В.В., Шеховцов Р.Н. Организация расследования умышленных убийств. – Луганск, 2001. –68 с.

² Див. також: Никоненко М. Визначення моменту встановлення особи, яка вчинила злочин // Право України. –1999. –№ 1. –С.92; Селиванов Н.А., Бидонов Л.Г. Типовые версии по делам об убийствах. –М., 1989.

заподіяно вогнепальне поранення обличчя, після чого він безслідно зник.

За фактом хуліганських дій невстановлених осіб слідчим слідчого відділення Генічеського РВ УМВС порушено кримінальну справу. Як показав аналіз матеріалів дослідчої перевірки і першочергових невідкладних слідчих дій, Володимира Б. дійсно могли вбити члени злочинного угруповання браконьєрів-рибалок, проте активної роботи по дослідженню цієї версії не велось, у зв'язку з чим особи, котрі вчинили злочин, тривалий час залишались невстановленими.

Кримінальна справа 16 березня 1996 року прийнята до провадження слідчим відділом по розслідуванню злочинів, вчинених організованими групами, СУ УМВС України в Херсонській області з метою перевірки причетності до злочину організованого злочинного угруповання, встановлення всіх його членів і місцезнаходження Володимира Б.

Наказом начальника УМВС України в Херсонській області, в той же день створена слідчо-оперативна група для розслідування і розкриття можливого вбивства, куди крім слідчого в особливо-важливих справах ввійшли три оперуповноважених УБОЗ. негайно був складений узгоджений план слідчих дій і оперативно розшукових заходів, котрий визначив завдання і термін його виконання для кожного члена СОГ.

Розслідуванням встановлено, що Володимир Б., неодноразово засуджений, повернувшись із місця позбавлення волі, з метою незаконного добування засобів для існування, за участю свого товариша Ігоря В. та своїх зв'язків з Автономної Республіки Крим, займався вимаганням грошей у браконьєрів-рибалок у м. Генічеську, ігноруючи встановлений між ними "порядок" розподілу добутих злочинним шляхом матеріальних цінностей, та претендуючи на лідерство.

Вжиті Володимиром Б. заходи щодо перерозподілу сфер впливу викликали негативну реакцію з боку лідера браконьєрів-рибалок Олександра К. Останній разом з активом злочинного угруповання закликав її членів не виконувати вимог "новоявленого лідера" та зібратися 8 липня 1995 р. всім разом для покарання Володимира Б. вбивством за вчинені вимагання.

Олександр К. в цей день, здійснюючи свій злочинний задум про вбивство Володимира Б., у дворі будинку № 40 по вул. К.Маркса, у м. Генічеськ, у присутності активу угруповання Анатолія Н., Євгена О. та інших, із пістолета іноземної марки "Леонард", котрий йому належав, вчинив постріл в обличчя Володимира Б., після чого останнього та Ігоря В. заштовхнули в багажні відділення автомобілів, привезли на поле, що за Генічеськом, де неодноразово били, а Олександр К. вищеозначеним пістолетом, з метою позбавлення життя Володимира Б., декілька разів вистрілив йому в голову.

Не зважаючи на це, Володимир Б. зробив спробу втекти, але його наздогнали і привели до Олександра К., який в черговий раз вистрілив у Володимира Б.

В той час Ігор В. на вимогу Олександра К. викопав яму, в котру ще живим зіштовхнули потерпілого. При цьому Євген О. наніс йому декілька ударів лопатою по голові, після чого труп Володимира Б. закопали.

Слідчо-оперативною групою було вжито заходів щодо встановлення всіх членів організованого злочинного угруповання, за винятком її керівників Олександра К. та Євгена О., місцезнаходження яких на момент розслідування справи не були відомі. Всі слідчі дії виконувались із застосуванням відео, звукозапису, та фотографування.

З метою відшукування і вилучення вогнепальної зброї, яку застосовували при вчиненні злочину, у всіх членів угруповання проведені обшуки, в результаті яких у вигрібній ямі, що у дворі будинку, де мешкав Євген О. виявлено пістолет системи "Леонард", котрий був переданий Олександром К. на схованку дружині Євгена О. – Наталії.

Допитані по кримінальній справі учасники організованого злочинного угруповання підтвердили всі обставини, пов'язані з вбивством. Слідчо-оперативною групою вжито всіх можливих заходів щодо перевірки їх показань на місці події, встановлення місця заховання вбитого. Проте відшукати груп, не зважаючи на встановлення місця першого поховання, не вдалось.

Кримінальна справа надсилалась за підслідністю у прокуратуру у зв'язку з наявністю доказів про вбивство. Разом з тим прокурор не дав згоди на проведення розслідування слідчим прокуратури, мотивуючи своє рішення тим, що факт вбивства Володимира Б. не доведений без наявності трупа.

У процесі подальшого розслідування та ретельно проведених допитів учасників злочинного угруповання, а також осіб із числа їх зв'язків, встановлено, що труп міг бути перехований Олександром К. і Євгеном О. за участю їх знайомих Геннадія К. та Павла Л.

Допитані як свідки вказані особи, які раніше не були судимі і притягнені лідерами угруповання для приховання вбивства завдяки їх пристрасті до спиртного, підтвердили, що разом з Олександром К. та Євгеном О., знаходячись у нетверезому стані, приймали участь у перехованні трупа Володимира Б.

При проведенні відтворення обстановки і обставин події, вони показали місце, звідки труп було вилучено для переховування. Оскільки при виконанні доручення лідерів організованого злочинного угруповання, вони знаходились у тяжкому стані алкогольного сп'яніння, погано орієнтувались на місцевості, то вказати місце переховування трупа вони не змогли.

При проведенні активних заходів оперативно-пошукового характеру встановлено, що один із організаторів ОЗУ і вбивства Євген О. знаходився в м. Нікополі Дніпропетровської області, де в травні 1996 року його було затримано і заарештовано.

Перебуваючи у морально-пригніченому стані, пов'язаному з раптовим затриманням та арештом, пред'явленням доказів його винності, він зізнався у вчи-

нені злочину і погодився показати місце вбивства Володимира Б., та місце, де переховали труп.

При цьому розповів, що труп схований біля села ім. Фрунзе, що за 10 кілометрів від м. Генічеська, на межі між лісосмугою та пшеничним полем, яке він може не знайти за відсутністю його на той час. Допит обвинуваченого був проведений із застосуванням відео та звукозапису.

Розуміючи що позитивний результат відтворення обстановки та обставин події з Євгеном О. можливий лише за умов ретельної підготовки до проведення цієї слідчої дії, слідчо-оперативною групою складено план подальших дій та оперативних заходів, для вирішення комплексу питань організаційного характеру, таких як:

- забезпечення СОГ необхідною спецтехнікою (відеокамерою, диктофоном і таке інше);
- забезпечення участі в проведенні слідчої дії спеціалістів (криміналіста, судового медика, агронома і т. ін.);
- вилучення з колективного сільськогосподарського підприємства, розташованого біля села ім. Фрунзе, карт землекористування та сівозмін, їх огляд, пред'явлення обвинуваченому Євгену О для визначення напрямків розшуку трупа;
- забезпечення СОГ автотранспортом, необхідним технічним знаряддям;
- забезпечення участі понятих, а також належної охорони арештованого

Беручи до уваги, що факт давності вчиненого злочину відіграє негативну роль в його розкритті (з моменту вбивства минув майже один рік і труп міг бути скелетований), повторно ретельно були допитані рідні загиблого та обвинувачені, а також свідки про те, в чому він був одягнений при вбивстві, та в чому схований. Також з'ясувалось: чи не проводились йому хірургічні операції, протезування, в тому числі, протезування зубів і якщо так, то коли, де і ким.

Встановлено, що на момент загибелі на потерпілому була спідня білизна з описаним його сестрою характерним малюнком, сині джинсові штани та червона в чорну клітину сорочка. Окрім того, як пояснила Олена Б., її брат після повернення із місць позбавлення волі протезувався у приватного стоматолога, і вона зможе впізнати, які зуби він протезував жовтим металом.

Після проведення вищевказаних підготовчих заходів,

з обвинуваченим Євгеном О проведено відтворення обстановки і обставин події вчиненого злочину. Виїхавши на місцевість, яку згадав за допомогою пред'явлених йому карт землекористування, він вказав на осілю ділянку землі, розташовану поблизу колишнього пшеничного поля та лісосмути. На глибині 80 см., в наполовину сидячому стані було знайдено скелетований труп, на якому знаходились рештки вищевказаного одягу.

Знайдений труп був впізнаний родичами загиблого та іншими особами (лікарем) за вищевказаними прикметами, в тому числі за протезованими зубами. В процесі розслідування кримінальної справи проведені судово-медичні, криміналістичні та інші експертизи та дослідження щодо ідентифікації виявленого трупу.

В результаті ретельного проведення допитів обвинувачених та інших учасників процесу, а також чіткої оперативно-розшукової роботи співробітників УБОЗ, при належній їх взаємодії з слідчим, встановлено, що організоване злочинне угруповання в складі восьми осіб, окрім вищевказаного, вчинило низку інших злочинів, таких як розкрадання бойових припасів та вогнепальної зброї. Після чого кримінальна справа була направлена за підслідністю прокурору у відповідності зі ч 1 ст.112 КПК України.

Викладене дає підстави зробити висновок, що встановлення місцезнаходження трупа при перевірці заяв і повідомлень про вбивства є однією з першочергових обставин, що підлягають доказуванню, оскільки має безпосереднє відношення до події злочину (об'єкту і об'єктивної сторони). Наявність жертви вбивства на стадії порушення кримінальної справи дає змогу правильно інкримінувати діяння, своєчасно розпочати і ефективно провести досудове слідство, вжити заходів до встановлення винних у вбивстві осіб.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Пашенко О.Ю., Стратонов В.М., Зубенко В.В. Організація розкриття та розслідування навмисних вбивств –Херсон, 2003. –100 с.
- 2 Криміналістика /За ред. В.Ю. Шелігька. –К., 2001. –682 с.

Надійшла до редколегії 19.04.2003

СТРАТОНОВ В.Н., ШИКШИНА М.Л., ЗАХАРЧЕНКО С.А. УСТАНОВЛЕНИЕ МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ ТРУПА, КАК ОБЯЗАТЕЛЬНОЕ УСЛОВИЕ ДЛЯ РАСКРЫТИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СОДЕЯННЫХ ПРОТИВ ЖИЗНИ ЛИЦА, И ПРАВИЛЬНОЙ КЛАССИФИКАЦИИ ДЕЙСТВИЙ ОБВИНЕННЫХ

Показано, что установление местонахождения трупа при проверке заявлений и сообщений об убийствах является одним из первоочередных обстоятельств, которые подлежат доказыванию

STRATONOV V.N., SHIKSHINA M.L., ZAHARCHENKO S.A. THE ESTABLISHMENT OF THE SITE OF THE CORPSE, AS THE OBLIGATORY CONDITION FOR DISCOVERING CRIMES, MADE AGAINST LIFE OF THE PERSON, AND CORRECT CLASSIFICATION OF ACTIONS ACCUSED

It is shown, that the establishment of a site of a corpse at check of applications and messages on murders is one of prime circumstances who are subject to the proof.